

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT

LEGAL SCIENCES

Випуск 4 (72), 2024

Видавничий дім
“Гельветика”
2024

Редакційна колегія

Кислий А. М., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом (**головний редактор**)

Берзін П. С., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Інституту права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Богатирьов І. Г., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Вакулік О. О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової медицини, Національна академія внутрішніх справ

Головко Л. О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Гордієнко С. Г., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Доценко О. С., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Національна академія внутрішніх справ

Заросило В. О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Калиновський Б. В., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та прав людини, Національна академія внутрішніх справ

Кисленко Д. П., кандидат юридичних наук, д.пед.н., доцент, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Козаченко О. І., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом

Козін С. М., доктор юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Колб О. Г., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ладиченко В. В., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Лисенко С. О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Макєєва О. М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Національний авіаційний університет

Мердова О. М., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2, Донецький державний університет внутрішніх справ

Муравйов К. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна академія управління персоналом

Омаров Азад Енвер огли, доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Піддубний О. Ю., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Сервецький І. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри національної безпеки навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Стрельбицька Л. М., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, Національна академія Служби Безпеки України

Стрельбицький М. П., доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник науково-організаційного центру, Національна академія Служби Безпеки України

Стрелюк Я. В., доктор юридичних наук, прокурор, Офіс Генерального прокурора України

Чусько В. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права Навчально-наукового інституту права імені Князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Шульга Є. В., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Яра О. С., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового права, декан юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Łukasz Moniuszko, Doktor habilitowany, Profesor, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (Bydgoszcz, Rzeczpospolita Polska)

Agnieszka Szpak, dr hab., Professor, Department of International Security, Institute of Security Studies, Toruń, Poland

Dariusz Skalski, dr hab., Professor, Gdansk University of Physical Education and Sport, Gdańsk, Poland

Затверджено Вченою радою
Міжрегіональної Академії управління персоналом 26.12.2024 (протокол № 12)

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1173 від 11.04.2024 року.

Відповідно до Наказу МОН України № 320 від 07 квітня 2022 року (додаток 2) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія Б). Спеціальності: 081 – Право; 262 – Правоохоронна діяльність; 293 – Міжнародне право.

Видання індексується Google Scholar

DOI: 10.32689/2522-4603

Наукові праці МАУП. Юридичні науки. 2024. Вип. 4 (72). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2024. 68 с. Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку права. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток юридичної науки в Україні.

ЗМІСТ

Сергій ВІЛКОВ

ПРИМУСОВА ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ.....5

Наталія ЛАВРИК

АНАЛІЗ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ
В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇХ РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ.....12

Богдана МЕЛЬНИЧЕНКО, Юлія ВОРОНЕЦЬКА

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ.....16

Валентина ОРЛЕНКО

РОЛЬ ОБСЄ У РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....21

Віталій ОСМОЛЯН

ПРИЙОМИ ДОПИТУ СВІДКІВ (ПОТЕРПІЛИХ) ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ДЕФІНІЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ПОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ28

Роман СВИСТОВИЧ

СОЦІАЛЬНІ, СІМЕЙНІ ТА ІНШІ МАСОВІ ЗАХОДИ,
ЯКІ ПРОВОДЯТЬСЯ В УКРАЇНІ І НЕ МАЮТЬ ПОЛІТИЧНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
ЧИ ІНШОГО ПІДґРУНТЯ.....33

Максим СМІРНОВ

ПРЕДМЕТНА СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ.....38

Олександр СУШКО

ПОНЯТТЯ РОЗВІДКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВЕДЕННЯ
В АНТСЬКО-ВІЗАНТІЙСЬКИХ КОНФЛІКТАХ VI СТОЛІТТЯ.....43

Іван ФЛИС

ДАЙДЖЕСТИ ПРО ВИБОРИ ПІД ВИСТРІЛАМИ,
МАНІПУЛЯЦІЇ ТА НАРОДНУ ПІДТРИМКУ.....49

Станіслав ШЕПТУХОВСЬКИЙ

НЕМОВЛЕННЄВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....56

УДК 342.8

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.4.9>**Іван ФЛІС**

кандидат політичних наук, доцент кафедри права Львівського інституту

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», IvanFlys@gmail.com

ORCID: 0009-0005-9327-4098

ДАЙДЖЕСТИ ПРО ВИБОРИ ПІД ВИСТРІЛАМИ, МАНІПУЛЯЦІЇ ТА НАРОДНУ ПІДТРИМКУ

У статті, на даних аналізу соціологічних досліджень, проведених у 2021-2023 роках незалежними громадськими центрами, доводиться, що з розвитком інформаційних потоків (провідної характеристики нового типу суспільства) особливого значення набувають соціальні мережі і месенджери як інструмент політичного маніпулювання. Соціальні мережі стають частиною будь-якого політичного процесу і створюють віртуальне середовище, яке змінює існуючу політичну реальність. Засоби масової інформації формують нову політичну реальність, в якій маніпуляційні технології перетворюються на ключовий інструмент керування політичною поведінкою мас. Різномісний огляд досліджень феномена маніпулятивних технологій, його еволюцію та відповідну до нинішніх вимог пристосованість та реконструкції, вказують на необхідність застосування у виборчому процесі «прозорих», «чистих» виборчих технологій, що перетворюються на ключовий інструмент керування політичною поведінкою мас. Визначено роль мовних засобів у процесі маніпуляції та вплив політичного дискурсу ЗМІ на формування громадської думки, використання притому різноманітних методів, зокрема таких, як нормалізація, евфемізми, прецедентні феномени та інші. Усвідомлення того, що мистецтво та технологія маніпулювання полягають у створенні умов введення в оману об'єкту маніпулювання (наприклад, виборців або інших суб'єктів політичної діяльності), з якими існують відносини конкуренції, політико-технологічні засади політичного маніпулювання повинні виявлятися та присікатися на основі застосування матеріально-ресурсних і не тільки засобів, а також інформаційно-аналітичної підготовки й консалтингового забезпечення політичної діяльності усіх членів суспільства.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що в українському суспільстві існує недовіра до органів влади та опозиції, а політичні сили бажають здобувати владу на виборах. Тому під час виборів на перше місце висуваються технології, які здатні забезпечити прихильність виборців.

Ключові слова: дайджести, дискурс, позамовний контекст, маніпуляція, нормалізація, евфемізми, лінгвопрагматика, пропагандистський конфлікт, прецедентний феномен, громадська думка, прототекст, ксалтинг, текс-реципієнт, метефора, контент-аналіз.

Ivan Flys. DIGESTS ABOUT ELECTIONS UNDER GUNSHOTS, MANIPULATION AND POPULAR SUPPORT

The article, based on the analysis of sociological research conducted in 2021-2023 by independent public centers, proves that with the development of information flows (a leading characteristic of a new type of society), social networks and messengers as a tool of political manipulation acquire special importance. Social networks become part of any political process and create a virtual environment that changes the existing political reality. Mass media are forming a new political reality, in which manipulation technologies are turning into a key tool for controlling the political behavior of the masses. A comprehensive review of research into the phenomenon of manipulative technologies, its evolution and adaptation and reconstruction in accordance with current requirements, indicate the need to use «transparent» «clean» electoral technologies in the electoral process, which turn into a key tool for controlling the political behavior of the masses. The role of language means in the process of manipulation and the influence of the political discourse of mass media on the formation of public opinion, the use of various methods, in particular such as normalization, euphemisms, precedent phenomena, and others, are determined. Realizing that the art and technology of manipulation consists in creating conditions for misleading the object of manipulation (for example, voters or other subjects of political activity) with whom there are competitive relations, the political-technological foundations of political manipulation must be identified and cut down on the basis the use of material resources and not only means, as well as informational and analytical training and consulting support for the political activity of all members of society. The relevance of this study lies in the fact that in Ukrainian society there is distrust of the authorities and the opposition, and political forces want to gain power in the elections. Therefore, during the elections, technologies that are able to ensure the loyalty of voters are put forward in the first place.

Key words: digests, discourse, extraverbal context, manipulation, normalization, euphemisms, linguopragmatics, propaganda conflict, precedent phenomenon, public opinion, prototext, xalting, text-recipient, metaphor, content analysis.

Актуальність теми дослідження. Україна перебуває в стані війни (називають гібридною) з північним сусідом (РФ), і в основу («фундамент») цієї війни закладено інформаційно-психологічні операції з використанням

інформаційної, а не конвенційної зброї. Різновид інформаційної зброї – пропаганда, яка не визнає кордонів і вражає цільову масову аудиторію. Пропаганду визначають як розповсюдження в масах ідеології й політики певних

класів, партій, держав; як засоби маніпуляції масовою свідомістю чи як інформацію, ідеї, погляди або образи, часто з надаванням лише частини аргументу, котрі поширені в ефірі, опубліковані чи розповсюджені іншим способом, щоб вплинути на погляди людей. Спільне для всіх визначень те, що пропаганда – це не лише цілеспрямоване поширення ідей, поглядів, переконань, а й формування емоційного навантаження, акцентування на тому, що це – єдино правильна позиція. Каналами трансляції пропагандистських повідомлень є випуски новин, урядові повідомлення, результати наукових і псевдонаукових історичних, політологічних, економічних та інших досліджень, дані соціологічних опитувань (реальні або сфальшовані), художні й документальні фільми, радіопередачі, телевізійні ток-шоу, преса, плакати, листівки тощо [1]. В умовах інформаційно-психологічної війни пропаганда стає потужним знаряддям формування (насправді – руйнування) іміджу опонента. Стає зрозумілим, що засоби масової інформації не мають права бути відірваними від суспільства, інтереси якого вони повинні висловлювати. В іншому випадку ЗМІ в руках власників чи керівників перетворюються на засіб політичного впливу, а всі інші громадяни позбавляються реальної можливості публічного самовираження.

Виклад основного матеріалу. Пропаганда була й залишається одним із найефективніших інструментів впливу на внутрішню та зовнішню аудиторію, на тих, хто приймає важливі державницькі рішення. Зважаючи на це, її методи постійно удосконалюються, а сучасні масмедіа стали дієвим каналом поширення пропагандистських повідомлень цільовим аудиторіям.

«Найвправнішим» суб'єктом квазіпропаганди нині визначено російський режим. Центр протидії дезінформації*¹ інформує про безпрецедентне зростання фінансування пропаганди федерацією, що є черговим свідченням величезної ваги, яку для російської влади має інформаційна складова війни проти України, і тому «російські ІПСО та дезінформаційні кампанії в майбутньому лише посилюватимуться».

Порівняно з 2024 роком витрати на засоби масової інформації у РФ збільшаться на 15,9 млрд рублів, або 13%, а їх загальний

обсяг перевищить річні бюджети середніх російських регіонів (наприклад, 135 млрд рублів у Калінінградській області, 110 млрд рублів у Пермському краї). У середньому державна пропаганда обходитиметься російському бюджету в 11,4 млрд рублів на місяць. Головними одержувачами бюджетних коштів залишаться державні телеканали – зокрема, спеціально створені медіаструктури, такі як медіахолдинг RT РФ, що нав'язує свої пропагандистські меседжі як внутрішньому так і зовнішньому споживачеві. Проведений контент-аналіз дає підставу зробити висновок, що RT РФ цілеспрямовано формує негативний образ української влади з метою роз'єднання українського суспільства, на формування негативного іміджу української влади (Президента, Уряду, Верховної ради, Збройних сил), на вплив виборів які мали місце в Україні і не тільки. У жовтні 2023 р, як інформував Reuters, США опублікували звіт розвідслужб, у якому стверджувалося, що Москва використовує шпигунів, соціальні мережі та російські державні ЗМІ, щоб підірвати суспільну довіру до чесних демократичних виборів у всьому світі. Також зазначалося, що окрім США, 17 інших держав стали мішенню для «менш виражених» атак. Документ телеграмою Держдепартаменту надіслали більш ніж 100 посольствам США в Північній і Південній Америці, Європі, Азії та Африці для поширення серед урядів, що їх приймають. Як сказано у звіті розвідслужб, російські високосадовці вважають ефективними операції впливу, спрямовані на підрив інституту демократичних виборів, тож мають намір і надалі діяти в цьому напрямку. Росія роками підкуповувала політиків та партії у більше ніж двох десятках країн на чотирьох континентах світу, витративши на це мінімум 300 млн. дол. у спробі послабити демократичні системи та просувати близькі своїм інтересам сили.

Сьогодні країна-агресор намагається переконати світ навіть не в правильності своєї позиції з критичних питань (агресія в східних областях України, анексія Криму, події в Сирії тощо), а в тому, що істини не існує, а є лише суб'єктивні трактування процесів. Окрім множинності варіантів правди, іншими рисами російської пропаганди є гнучкість та безпринципність; цинізм; постійне вкидання дезінформації в інформаційний простір; абсолютна брехливість, невідповідність дійсності й винахід потрібних «фактів» для моделювання та створення «паралельної реальності»; одномоментність, ситуативність, суперечливість повідомлень (розрахунок на повну втрату пам'яті аудиторією); переконати – не

¹ Центр протидії дезінформації — робочий орган Ради національної безпеки і оборони України, утворений відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації», уведеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 року № 106.

самоціль, мета – зробити інформаційне поле «брудним», щоб ніхто нікому не довіряв [2]. Загальна мета – дискредитація влади, ЗСУ та інших держструктур. Використання ярликів та мовних кліше – це спосіб реалізації інтенцій суб'єкта впливу, тобто прагнення донести в емоційно переконливій формі свою позицію. До прикладу: із 707 статей, присвячених Україні у 2019 р. на сайті RT, у 417 йшлося про українську владу: Президента, Уряд, Верховну Раду, Збройні сили. В усіх повідомленнях цілеспрямовано формувалася негативний імідж влади як недолугої й практично антинародної. Мету досягали за допомогою створення іміджологем, в основі яких – ярлики, пейоративи, оцінні судження, що є засобом критики, глузування. Оскільки інформаційно-психологічна війна РФ проти України триває, то й залишатиметься актуальним аналіз інформаційної зброї та методів протидії [3].

Зростання інформаційних потоків, значна диференціація політичної інформації, багатоманіття її джерел спричиняє дезорієнтацію реципієнтів інформації. Найбільшою небезпекою для масової свідомості є політичне маніпулювання. Харківські політологи І. Поліщук та С. Рум'янцева слушно відзначають, що «сучасна людина не може уникнути впливу потоків інформації, що надходять від друківаних ЗМІ, телебачення, радіо, мережі Інтернет та інших засобів масової комунікації. Під цим натиском не завжди можливо проаналізувати та диференціювати ту інформацію, яка відповідає дійсності, а отже, надзвичайно велика кількість людей кожного дня підпадає під вплив того, що їм нав'язують редактори інформаційних агенцій, медіа-спікери та інші» [4]. Мистецтво та політико-технологічні засади політичного маніпулювання розкриваються на основі застосування матеріально-ресурсних засобів, а також інформаційно-аналітичної підготовки й консалтингового забезпечення політичної діяльності. Маніпуляція – це психічний вплив, який направлений на неявне спонукування адресата до вчинення потрібних маніпулятору (адресанту) дій [5]. Політичне маніпулювання створює видимість демократії, і тому замість природного права суспільства приймати власні рішення йде нав'язування населенню необхідних рішень. Таким чином, відбувається не лише обмін, а й приховане управління, за яким громадянин перетворюється не на суб'єкт, а на об'єкт політики. Проблеми політичного маніпулювання (як комплекс дій, спрямований на коригування масової свідомості, формування громадської думки та суспільних настроїв, громадської активності у про-

цесі здобуття, отримання та використання державної влади в інтересах маніпулятора) стали предметом дослідження багатьох науковців. З розвитком мас-медіа до теми політичного маніпулювання зверталися дослідники масових рухів Г. Лебон, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Лассуел, Г. Шиллер, Г. Франк, Е. Шостром та інші. В українському політологічному дискурсі особливості політичного маніпулювання досліджують Т. Андрущенко, В. Воронинський, О. Шевчук, Т. Ярошенко, О. Бойко, Л. Кочубей, А. Круглашов, Н. Єфтені та інші.

Маніпулятивні технології передбачають специфічні підходи до подачі інформації, вони широко використовують міфи, психологічний вплив на свідомість з метою формування в індивідів певних уподобань чи упереджень. Видатний німецький філософ Ернст Кассілер визначаючи міфи як один з елементів політичної культури суспільства вважав, що людство виявилось нездатним протистояти натиску політичної міфотворчості. Окрім того, автор відзначає, що політична міфотворчість, як правило, посилюється у періоди соціально-політичної нестабільності (міф дозволяє впорядкувати й пояснити незрозумілі, нові для людини або соціальної групи політичні явища й процеси), а сучасні політичні міфи створюються свідомо, являють собою штучні утворення, виготовлені вмілими й спритними «майстрами»; і можуть створюватися так само й відповідно до тих же правил, що й будь-яка інша сучасна зброя.

На сучасному етапі в Україні прецеденти політичного маніпулювання як у практиках політичного управління так і в передвиборчих перегонках набули значного поширення. У зв'язку з цим доцільно розглядати політичні маніпуляції у контексті процесів стабілізації / дестабілізації політичного становища та підриву демократії як в окремих країнах, так і цілих регіонах сучасного світу. Мета політичного маніпулювання - отримання, реалізація і збереження (нині дестабіліація на користь когось іншого) влади.

Приміром у Мережі знову активізувалися розмови щодо можливості проведення виборів в Україні весною 2025 року. Нібито ЦВК вже підготувала реєстр виборців і займається плануванням усіх можливих ризиків. Люди також обговорюють сплеск активності серед політиків регіонального рівня, які нібито шукають до своїх команд відомих військових. При цьому у повідомленнях ніхто не вказує про які саме вибори йдеться: місцеві, парламентські чи президентські. Тут постає доречним питання: хто хоче проведення виборів в Україні під час війни?

Про вибори навесні 2025-го говорять ті, хто дуже хоче їх проведення бо комусь це вигідно або ті, що дуже їх боїться. Аргументи, законність і доцільність проведення виборів завуальовуються.

На нинішньому етапі життя українського суспільства ймовірність досягнення мети та успіху неможливі без значної суспільної підтримки (якщо не брати до уваги приклади прямого спотворення інформації чи фальсифікації результатів голосування). Відповідно – цілі маніпуляторів зводяться до створення і поглиблення в масовій свідомості спеціальних негативних для консолідації суспільства міфів, а також вгадування соціальних очікувань і пропозицій оптимальних варіантів – виходу із війни, або образ кандидата-лідера чи програму прориву та інше. Маніпуляція стала основним методом формування суспільної думки та порядку денного. Маніпулятивний вплив стає лідером порівняно з таким технологіями як приховане управління, ігнорування, переконання та інші. Це призводить до поширення специфічних технік та маніпулятивних інструментів, серед яких можна виокремити наступні:

- астротурфінг – це практика створення масових дезінформаційних кампаній або облікових записів у соціальних мережах, які мають просувати певну точку зору або порядок денний;

- троллінг (один з інструментів астротурфінгу) – процес розміщення в Інтернеті провокаційних повідомлень з метою посилення соціальної напруги шляхом порушення правил етичних норм комунікації в мережі Інтернет;

- використання фейкових (від англ. підробка) новин, особливо це стосується новин, опублікованих в інтернет-каналах;

- боти – автоматизовані програми, запрограмовані здійснювати певні дії, що імітують поведінку людини та спілкування на онлайн-платформах;

- політичний хейт – дії публічних осіб, спрямовані проти особи або групи осіб, що виражаються у заохоченні, розпаленні або ж просто висловленні ненависті за однією, або кількома ознаками (раса, етнічна приналежність, релігія, мова, національність, політичні вподобання, та ін.) [6].

Маніпуляція стала невід’ємною частиною інформаційно-комунікативного сегменту суспільства. Маніпуляція – це не брехня, а специфічна подача правди. Власне, специфіка полягає в тому, що правда подається не комплексно, а частково і однобоко, із замовчуванням всіх «незручних» фактів.

Пряма російська агресія суттєво вплинула на українське медійне поле. Рейтинг друкованих засобів масової інформації знизився, а звична сітка телеканалів змінилася та перетворилася на Єдиний телемарафон. Перед викликами не тільки фізичної, але й інформаційної війни, в умовах проблем з енергопостачанням та перебіжними постачаннями інтернет-сигналу, суспільство почало більше користуватися для отримання новин соціальними мережами. Дослідження ОПORA у травні-червні 2023 року підтвердили, що найважливішими джерелами новин є соціальні мережі. У 2023 році їм віддавали перевагу 77,9% опитаних (2021 – 63%, 2022 – 76,6%). Сьогодні підсилює цю тенденцію впровадженням інформаційно-психологічних спецоперацій, дезінформаційних кампаній для посилення впливу на громадську думку. За даними звіту Global Digital на 1 лютого 2023 року 64,4% населення планети користуються Інтернетом (за рік збільшилося на 1,9%). Соціальними мережами користується майже 60% від загальної чисельності населення світу (приріст, порівняно з 2022 роком, складає 3%). При цьому звертаються за інформацією до Інтернету 6 із 10 користувачів працездатного віку (57,8%) (Zvit Global Digital, 2023). Поширення новинного контенту та зручний доступ до нього, вплив соціальних медіа на настрої громадян та достатній рівень інформаційної активності ставить сучасні суспільства перед викликом вживання технік маніпуляції. Для кожного інформаційного жанру, поряд із загальними прийомами маніпулювання, існують і спеціальні засоби. TOP-10 маніпуляцій в публічній політиці.

- «Персоналізація ідей» полягає у підміні предмета обговорення – відхід від суті ідей до їх носіїв. Найчастіше подібна техніка передбачає «апеляцію до авторитету» або навпаки – «дискредитацію контравторитетом»;

- «Історичні паралелі». Ще досократична грецька філософія прийшла до тавтологічного, на перший погляд, твердження: «річ є те, що вона є, і не є те, що вона не є». Саме цей принцип відкидається політиками, що ставлять знак рівності між образами з минулого (персоналіями, подіями, поняттями) і сьогодення;

- «Наведення тіні». Багато людей набагато охочіше вірять у щось приховане, ніж явне – очевидність їх насторожує, і з’являється якесь детективне бажання «докопатися до істини». Останнє часто є неможливим, і тоді людина починає домислювати, а маніпулятор – «наводити тінь» і підштовхувати об’єкт в потрібному напрямку.

- «Гіперболізація». Суть прийом у перебільшенні. За основу береться одиничний правдивий факт, який подається в якості такого собі системного тренда.

- «Магія чисел». Мають місце теоретичні обґрунтування того, чому в процесі маніпулювання використовуються не тільки слова, а й числа, образи, звуки. Іншими словами, для фрази «цифри не брешуть» інше крилатий вислів «є брехня, нахабна брехня і статистика» буде цілком справедливою відповіддю. Іншими словами, маніпуляції з цифрами для «розколданого світу» і суспільств з «духом рахунку» є навіть більш актуальним сюжетом, ніж попередній «словесний».

«Заручники динаміки». Найчастіше люди використовують числа для порівнянь: самі по собі абсолютні величини – нейтральні і незрозумілі без контексту. Щоб числа «заговорили», необхідні категорії «багато / мало» і супутні «більше / менше». Розуміючи ключове значення динаміки для масового сприйняття, зацікавлені суб'єкти використовують це в своїх маніпуляціях. Наприклад, як можна подати стан економіки з 2005 по 2016 роки. Діаграма зростання ключових показників – ВВП і експорту – створює ілюзію розвитку, прогресу, покращення. І цей ефект досягається дуже просто – всі дані наводяться в національній валюті, яка за оглядовий період девальвувала на ~ 530%. Хтось зауважить абсурдність виміру експорту в нестабільній гривні, проте мішенню такої грубої маніпуляції є «пересічні громадяни», більшість з яких викрити прийом не зможуть.

«Геоцентризм». Коментуючи зовнішні інформаційні приводи міжнародного рівня, політики часто посилюють «україноцентричну» установку виборців. Це призводить до інфантильного поділу іноземних політиків на «проукраїнських» і «прокремлівських» в рамках внутрішнього дискурсу, а також до недооцінки впливу зовнішніх факторів на вітчизняну економіку. Не вартують коментарів прийоми «Зростання при падінні» та «Узагальнюй і володарюй» Рейтинги завжди містять в собі елемент гри, змагання, і тому так важливі для активізації маркерів «перемога» чи «зрада». Очевидно, що в умовах збройного конфлікту Україна не могла розраховувати на високі показники «індексу миру». Однак прийом «Любителі рейтингів» активно застосовують жовта преса ворожі інтернет-канали. Подібна подача інформації, по-перше, маніпулятивно узагальнює суть питання («гірше», а не «небезпечніше»), по-друге, підсилює відпові-

дальність нинішньої української влади за весь негатив, по-третє, закріплює ефект примітивною фонетичною грою (в заголовок винесено саме Гондурас, а не, скажімо, Сирію або інші країни, що знаходяться в рейтингу нижче України). За допомогою цих засобів політичні сили можуть програмувати думки і наміри цілих мас і пересічних громадян. Кінцевою метою таких впливів є контроль над населенням та можливість його керованості в подальшому [8].

Асортимент політичних міфів, сформованих у добу незалежності вражає своєю різноманітністю. Досить поширеними є міфи про повну продажність влади та відсутність у політиків іншої мотивації до влади, крім меркантильної (думають тільки про себе, а для людей нічого не роблять, рвуться в політику, лише щоб нажитися), про кримінальне походження будь-якого статку (чесні люди на іномарках не їздять), про те, що «прості люди нічого не вирішують» та багато іншого. Пеній час і зараз досить активно обговорювалося/ється мовне питання, доля окупованих територій, закінчення війни, допомоги, корупції та інше. На жаль, більшість українських політиків відстоюють ту чи іншу позицію в обговоренні цього питання, турбуючись не про інтереси людей, а про власний рейтинг. На жаль, в Україні видача дозволеної інформації із показом неповної, перекрученої картини подій тощо є принципами роботи більшості мас-медіа в якій вагому частку займають так звані «брудні» технології, оскільки ефективно маніпулюють свідомістю електорату.

Загалом виділяють низку основних «журналістських» прийомів «чорного» PR:

- «читання думок» - коли до висловлювань відомої людини журналістом приписуються думки або робляться висновки, про які він сам, можливо, навіть і не думав;

- анонімність – у своїй роботі журналіст використовує анонімні джерела. Наприклад, повідомляє певну компрометуючу інформацію, посиляючись на людину, близьку до оточення, яка побажала залишитися невідомою.

- прийом «вилучення». Йдеться про нехтування деякими фактами, факт проходить через так званий інформаційний фільтр. Наприклад, всі негативні деталі розглядаються зі всіх сторін, випитуються у спеціалістів, а позитивні навіть не згадуються.

- як це не дивно, «оспівування» теж є чорною PR-технологією. У цьому випадку ідеалізують певні групи, персонажі або процес. Менталітет українця такий, що той, кого

постійно хвалять, починає здаватися йому негативним героєм.

-до «показового» нейтралітету відносять використання штучних компліментів, критики, прототипу, напівдебатів (присутня лише одна сторона), подвійна бесіда (журналіст у бесіді сам собі суперечить – інформаційний флюс).

-остання чорна технологія, яку відзначають PR-практики, називається «Структура, яку редагують». Одним з найпоширеніших методів пригнічення політичної активності вважається такий давно всім відомий прийом, як базікання, сенс якого полягає в тиражуванні потоків беззмістовних повідомлень, покликаних створювати інформаційні шуми. Останні повинні перекривати своєю масою ключову громадську проблему.

Принципи мережевого «базікання» наступні:

- підштовхують до того, щоб систематично спростовувати абсурд;

- теми, що порушуються авторами, абсолютно не торкаються реалій вашого життя;

- проблеми – досить провокаційні, а тому в їх обговорення втягуються великі маси користувачів [9]. Розгалужена система законів, наміри привести її у відповідність законодавству і зобов'язанням ЄС – це кроки діяльності України в цьому напрямку. На сьогодні актуальною становить необхідність національного регулювання інтернет-відносин, побудови дієвих методів захисту національного медіапростору та інформаційного середовища, яке зможе протистояти маніпулятивному тиску, викликам безпеки та пропаганди (Konakh, 2013) [10]. Щонайменше, в державі, громадському секторі повинен сформуватися консенсус щодо того, що маніпуляції, фейки і інші елементи пропаганди для України є неприйнятними і не можуть бути виправдані ні необхідністю ведення «інформаційної війни», ні чимось іншим.

Висновки. Протидією політичним маніпуляціям нині першочергово мають стати:

-заходи з посилення державного контролю:

а) розширення повноважень органів з питань запобігання корупції України, які здійснюють контроль за фінансуванням політичних партій наступними повноваженнями та обов'язками: – перевірки поширеної у мережі Інтернет інформації та дезінформації, фейкової інформації (неналежної інформації); – вжиття адм. чи кримінальних заходів за порушення у сфері інформаційної безпеки у разі виявлення неналежної інформації, накладення відповідальності у цій сфері;

б) розширення повноважень органу у сфері забезпечення інформаційного суверенітету

України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів (на сьогодні це Міністерство культури та інформаційної безпеки України) щодо здійснення контролю за дотриманням зобов'язань щодо заборони розповсюдження фейкової інформації та вжиття заходів, у тому числі, складання адміністративних протоколів та накладення адміністративних стягнень на винних осіб, запровадження фінансових санкцій та заборон продовження діяльності, до таких суб'єктів.

На законодавчому рівні внести зміни до розширення повноважень органів державного контролю у цій сфері, встановлення обмежень та заходів впливу щодо накладення адміністративних стягнень, фінансових санкцій, дій щодо обмеження та/або заборони діяльності тих чи інших засобів масової інформації, інтернет-ресурсів, соціальних мереж тощо;

Внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо закріплення окремих норм щодо розповсюдження неналежної інформації та застосування політичних маніпуляцій під час воєнного стану та посиленої відповідальності винних осіб шляхом накладення штрафів на фізичних осіб (наприклад, журналістів) та тимчасове обмеження діяльності або повне закриття та анулювання документів юридичних осіб (засобів масової інформації, власників інтернет-ресурсів, соціальних мереж тощо).

Окрім класичних засобів протидії, у порядку національних кібероперацій більш універсальним механізмом протидії стали б спеціалізовані міжнародні угоди що покликані активно протидіяти дезінформації та дотримуватися принципу верховенства права країн в соціальних мережах та забезпечити реалізацію права громадян на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань які відповідають міжнародним стандартам.

В інформаційному просторі громадські організації виконують функції забезпечення плюралізму та незалежності засобів масової інформації, виступають інструментом соціального і культурного прогресу, сприяють побудові нової архітектури відносин в українському суспільстві. Громадські організації, як провладні, так і опозиційні, завжди консолідуються навколо найважливішого для них питання– прав і свобод людини та виконують певну контролюючу функцію по відношенню до державних інституцій щодо дотримання цих прав за допомогою громадської думки та

вільних засобів масової інформації. В цьому контексті варто згадати авторитетну позицію В. Горбуліна, який зазначає, що сучасний світ відзначається постійним зростанням інформаційної індустрії. Ця специфічна галузь діяльності людства приносить високі

прибутки, тому інформація (її збір, обробка, аналіз, поширення, спростування) потребує значних коштів і стає найважливішим стратегічним ресурсом. Без цього ресурсу практично всі сучасні сфери життя зазнають відчутних, а іноді й незворотних втрат [11].

Література:

1. Тихомирова Є. Пропаганда. *Глосарій. Навчальний енциклопедичний словник-довідник із питань інформаційної безпеки*/за заг. ред. д-ра. політ. наук, проф. Шуляк А. М. Київ: МПБП «Гордон», 2019. 366–369.
2. Савчук А. Пітер Померанцев: Мета російської пропаганди – щоб ніхто нікому не довіряв. *Українська правда*, 31 березня. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/03/31/7063251/>
3. Кривошеїн В. Іміджологема політична. *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)*/за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ–2000, 2015. 492 с.
4. Поліщук І. О., Рум'янцева С. В. Політичне маніпулювання: сутність та проблема його обмеження. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 2. С. 199–206.
5. Доценко Е. Л. Психологія маніпуляції: феномени, механізми и защита. Москва: ЧеРо; Юрайт, 2000. 342 с.
6. Євланова О. О. Місце феномена маніпуляцій в політичному дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна* Серія «Філологія». 2021. Вип. 88. С. 93–97.
7. А. Нальотов. Вибірчі технології як чинник впливу на масову свідомість. *Політичний менеджмент*. 2007. № 5. С. 126–137.
8. Максимцева Н. О., Максимцев М. Г. Публічні маніпуляції під час виборчого процесу як загроза політичній безпеці та реалізації влади народу.
9. Чубатенко О. М. Маніпулятивні технології у виборчих процесах України. УДК 324-049.2(477). DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-4.9>
10. Вакуленко А. Політичне маніпулювання в умовах інформаційного суспільства: український контекст. URL: <https://doi.org/10.34142/24130060.2023.27.2.03>
11. Захаренко К. Роль громадських організацій у формуванні національної інформаційної безпеки. НДЦ Українського державного університету імені Михайла Драгоманова; м. Київ, Україна.